

**ABDULLA ORIPOV SHE'RIYATIDA METAFORIK OBRAZLILIKNING
LEKSIK-SEMANTIK XUSUSIYATI TAHLILI****Omonova Oydinoy Nizom qizi**

Shahrisabz davlat pedagogika

instituti magistranti

+998995819814

jahongirovoydinoy@gmail.com

Annotatsiya: Abdulla Oripovning inson hayotini, uning orzu-umidlarini yuksak badiiy saviyada ifodalagan, umuminsoniy mohiyatga ega bo'lgan xalqona poetik tafakkur belgilari yaqqol ko'rinib turgan asarlarini maxsus tadqiq etish bugungi adabiyotshunoslik ilmining dolzarb masalalaridan biridir. Shoir o'z she'rlarida badiiy mazmunga mos shakl tanlaydi. Badiiy ijoddagi xalqona ruh insoniyatning bir necha ming yillik hamrohi bo'lgan xalq og'zaki ijodi motivlari, xalq badiiy tafakkuridagi yetakchi tamoyillar bilan uyg'unlikda idrok etiladi.

Kalit so'zlar: she'riyat, tadqiq, ijodkor, o'tmish, asarlar, o'rganish, motiv, avlod, an'anaviy, ildizlari, xalq tili,

Abstract: A special study of Abdulla Oripov's works, which express human life, its dreams and hopes at a high artistic level, and clearly show signs of folk poetic thinking with a universal essence, is one of the urgent issues of today's literary studies. The poet chooses a form appropriate to the artistic content in his poems. The folk spirit in artistic creation is perceived in harmony with the motifs of folk oral creativity, which have been a companion of humanity for several thousand years, and the leading principles of folk artistic thinking.

Keywords: poetry, research, creator, past, works, study, motif, generation, traditional, roots, folk language,

Аннотация: Специализированное исследование произведений Абдуллы Орипова, выражающих человеческую жизнь, её мечты и надежды на высоком художественном уровне и явно демонстрирующих признаки народной поэтической мысли с универсальной сущностью, является одним из актуальных вопросов современного литературоведения. Поэт выбирает в своих стихах форму, соответствующую художественному содержанию. Народный дух в художественном творчестве воспринимается в гармонии с мотивами народного устного творчества, которые сопровождали человечество на протяжении нескольких тысячелетий, и с ведущими принципами народной художественной мысли.

Ключевые слова: поэзия, исследование, творец, прошлое, произведения, изучение, мотив, поколение, традиционный, корни, народный язык,

Abdulla Oripov she'riyatini xalqona badiiy tafakkur nuqtai nazaridan alohida o'rganish extiyojini maydonga keltiradi. Bu esa, shubhasiz, shoir ijodidagi mazkur muammoning nazariy asoslarini, xalq donishmandligi, hikmatlar xazinasini va uning ildizlarini hamda folklor motivlarini bir butunlikda tadqiq etish masalasini keltirib chiqaradi. Yaxlit bir yaqin o'tmishga aylangan XX asr o'zbek adabiyoti tarixida 60-yillar avlodining alohida o'rni bor. Garchand mustabid tuzumning mafkuraviy zun'umlari badiiy ijod sohasiga o'z ta'sirini o'tkazishda davom etayotgan bo'lsa ham, bir muddat hukm surgan ilqlik davrida adabiyot maydoniga yangi bir avlod kirib keldi. Bu avlod ijodida milliy o'zlikni anglash, Vatanni e'zozlash, milliy urf-odatlarini targ'ib-tashviq qilish, milliy his-tuyg'ularni tarannum etish tamoyillari yetakchilik qilar edi. Abdulla Oripov, Erkin Vohidov, Rauf Parfi, Halima Xudoyberdiyeva, Omon Matjon kabi shoirlar bu adabiy avlodning yetakchi shoirlari sanaladi. Davrning tabiiy bir ehtiyoji bu avlod zimmasiga an'anaviy she'riyatni yangilash va badiiy tafakkurda teranlashuvdek ulkan bir vazifani yuklagan edi. Ijod ahli xalq diliga yaqinlashdi, xalqning dardu alamlariga sheriklik tuyg'ularini ilgari surdi; ramzlar vositasida o'z millatining tutqunlikdan ozod bo'lishdek ezgu istagini bayon qildi. Bu avlod vakillari ijodida xalqona poetik tafakkurga xos belgilar paydo bo'ldi. Abdulla Oripovning O'zbekiston she'ri, Erkin Vohidovning O'zbekim qasidasi, Omon Matjonning Haqqush qichqirini va boshqa shoirlarning qator turkumlari xalqimiz qalbida chuqur iz qoldirdi. Milliy fikr tarbiyasiga o'z ta'sirini o'tkazdi.

Tilshunoslikning lingvopoetika sohasi har bir adabiy davrning muhim ilmiynazariy masalalari, muammolari bilan boshqa tilshunoslik sohalaridan ajralib turadi va bu masalalar uning xarakterli tomonidir. Xususan, badiiy ijod namunalarimiz, mukammal adabiy merosimiz lingvopoetik xususiyatlarini to'laqonli tahlil qilish bugungi o'zbek tilshunosligining muhim vazifalaridan biridir. Jahon tilshunosligida o'tgan asrning 60-yillaridan boshlab badiiy matnning til xususiyatlari o'rganishga e'tibor kuchaydi. Buning natijasida lingvopoetika deb ataluvchi tilshunoslik tarmog'i shakllanib, istiqbolli bir yo'nalishga aylanib ulgurdi. Ma'lumki, nutqiy faoliyatning o'ziga xos noyob turi- bu badiiy adabiyotdir. Uning til birliklari tadbiiq etishda lingvopoetik tahlil muhim ahamiyatga ega. Lingvopoetika tilning qaysi sath birligining badiiy-estetik funksiyasini o'rganishga qarab fonetik poetika, leksik poetika, sintaktik poetika kabi qismlarga bo'linadi.

Mustaqillik o'zbek xalqiga o'zligini anglash va anglatish, tarixi, madaniyati, xalqona urf-odatlari va qadriyatlarini tiklash, milliy o'ziga xos xususiyatlarini namoyon etish uchun beqiyos imkoniyatlar, shart-sharoitlar yaratdi. O'zbekistonning Birinchi Prezidenti Islom Karimov ta'kidlaganidek, ...jamiyatning ma'naviy asoslarini yanada rivojlantirishda oilaning ahamiyatini yuksaltirish, har bir oilaning moddiy farovonligini oshirish muammolarini hal etishda davlat va jamiyat tomonidan e'tibor

va inʼamxoʻrlik koʻchaytirilishi zarurligiga alohida eʼtibor qaratildi. Adabiyot har bir davrning ijtimoiy-siyosiy, maʼnaviy-axloqiy muammolarini koʻtarib chiqishi va ularga javob izlashiga koʻra tarbiyaviy ahamiyatga ega. Uning ijtimoiy–maʼrifiy xususiyati, ayniqsa, xalqning milliy ruhini ifodalab berishda koʻrinadi. Tabiiyki, bu jarayonda xalqona poetik tafakkur tarzi ijodkorning adabiy shaxsiyati darajasini namoyon qiladi. Chinakam isteʼdod egasi, xalq dilining ulkan tarjimoni Abdulla Oripov ijodida xalqona poetik tafakkur tarzi yetakchilik qiladi. Abdulla Oripov chinakam xalqning ehtiromi va eʼtirofiga sazovor boʻlgan shoirdir. Uning xalq ardoniʼiga, el-yurt hurmatiga sazovor boʻlishining oʻziyoq ijodkorning sheʼr va dostonlari xalq ruhi va qalbining ifodasiga aylanganidan darak beradi. Yozuvchilikning maktabi ham, dorilfununi ham bitta. U ham boʻlsa, bir umr hayotning ichida boʻlish, oʻz xalqi bilan hamdardu hamnafas boʻlib yashash, haqiqat va adolatga sadoqat bilan xizmat qilishdir. Zero, Abdulla Oripov butun hayoti davomida oʻz xalqi bilan hamdardu hamnafas boʻlib yashab, ijod qilayotgan shoirdir. Chunki bu shoir uchun xalq mavhum tushuncha emas, u aniq mazmunga ega. Shoirning Men nechun sevaman Oʻzbekistonni sheʼrida aytilganidek, Xalqim, tarix hukmi seni agarda Mangu muzliklarga eltgan boʻlsaydi, Qorliklarni makon etgan boʻlsayding, Mehrim bermasmidim oʻsha muzlarga? Mazkur fikrlarda shoir sheʼriyatining milliy ruhiyatini belgilab beruvchi pafos ufurib turadi.

Har qanday yozuvchi yoki shoirning ijodiy kamolotga erishuvi, eng avvalo, uning milliy inʼoya va qadriyatlarga sadoqati hamda ularni oʻz ijodida poetik jihatidan nechoʻnlik mahorat bilan yuksak darajada ifodalay olish imkoniyatiga boʻnʼliq. Oʻzbekiston Qahramoni, xalq shoiri, Navoiy mukofoti sovrindori Abdulla Oripovning el qalbiga yoʻl topib uning mehru muhabbatiga sazovor boʻlganligining ham sababi shunda. Abdulla Oripov ijodi nafaqat oʻzbek adabiyotida, balki umumturkiy adabiyot kontekstida oʻziga xos mavqega ega. Mazkur tadqiqot ichida ana shu betakrorlikni, oʻziga xoslikni, shoir mahoratini namoyon qiluvchi, yuzaga chiqaruvchi til vositalarining qay dajada qoʻllanganligini yuzaga chiqaruvchi til vositalarining qay darajada tadqiq etishga harakat qilingani uning dolzarbligini ifodalaydi. Abdulla Oripov sheʼriyati jamiyatni tutib turgan barcha qonun-qoidalar, zamondoshlarining muammolari turli obraz va badiiy sanʼatlar vositasida mohirona aks ettirgan.

Taʼkidlash lozimki, Abdulla Oripov xalq tilining rango-rang boyliklarini juda katta zavq-shavq va teran ilmiy idrok bilan egallagan. Diqqatga molik bironbir voqea-hodisadir, urf-odatdir, iboradir, soʻzdir adi ularni bevosita xalqning ichidan izlaydi, ularning maʼno qamrovlari, injaliklari, siru sinoatlarini xalq lafzining oʻzidan oʻrgandi.

Xulosa qilib shuni aytish joizki, voqelikini obrazli tasvirlashda, uni kitobxon koʻzi oʻngida aniq va toʻla gavdalanitirishda iboralarning oʻrni va ahamiyati beqiyosdir. Iboralar, umuman olganda, hayotdagi voqea-hodisalarni kuzatish jarayonida maqbul va nomaqbul harakat-holatlarni baholash, turmush tajribalarini umumlashtirish asosida xalq chiqargan xulosalarning oʻziga xos obrazli ifodalaridir.

Shuning uchun ham iboralar, tilshunos A. Mamatov ta'kidlaganidek, "u yoki bu xalqning yashiyotgan joyining tabiati, iqtisodiy tizimi, tarixi, madaniyati, hayot tarsi, on'zaki ijodiyoti, badiiy adabiyoti, san'ati, urf-odati, dini kabilar bilan bog'lanadi". Shu bilan birga "turg'un vositalarni badiiy mahsulni barkamollashtiruvchi elementga aylantirish uchun yozuvchi tadqiq etayotgan davrni, vaziyatni, mavzuni, ayni vaqtda konteksni badiiy jarayonning tutash xalqlari sifatida diqqat markazida tutish kerak"

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. 2012 yil vatanimiz taraqqiyotini yangi bosqichga ko'taradigan yil bo'ladi. «Xalq so'zi» gazetasi. 20 yanvar
2. Afoqova N. Abdulla Oripov lirikasida badiiy san'atlar: Filol.fan.nomzodi...dis. – Toshkent : 1997. –B. 142 .
3. Ashurova G. Abdulla Oripov she'riyatida an'ana va badiiy mahorat (obraz, g'oya va tasvir). Filol.fanlari nomzodi....diss. avtoref.- Toshkent : 2008, -B. 26.
4. Eshonqulova, S. (2020). Nodira ijodida Iso-Masih timsoli. Архив Научных Публикаций JSPI, 1(85). извлечено от https://science.iedu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/7315
5. Eshonqulova, S. (2020). Nodira she'riyatida Xizr obrazining badiiy talqini. Архив Научных Публикаций JSPI, 1(85). извлечено от https://science.iedu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/7319
6. Eshonqulova, S. (2020). Nodira ijodida Jamshid obrazi tasviri. Архив Научных Публикаций JSPI, 1(85). извлечено от https://science.iedu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/7343
7. Eshonqulova, S. (2020). Nodira merosida payp'ambar Muhammad (s.a.v.) siymosi. Архив Научных Публикаций JSPI, 1(85). извлечено от https://science.iedu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/7317
8. Eshonqulova, S. (2020). Bayramxon va Nodirabegim she'riyatida Xizr payp'ambar obrazi talqinlari. Архив Научных Публикаций JSPI, 1(85). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/7321
9. Eshonqulova, S. (2020). An'anaviy obrazlar genezi (Nodira ijodi misolida). Архив Научных Публикаций JSPI, 1(85). извлечено от